

I det hele taget bærer bogen i høj grad præg af forfatterens og udgiverens dybe forelskelse i de gamle træskibe.

Henrik Fode

Ole Brage (red.): *Lokalhistorisk filmvejviser*. (Bibliotekscentralens Forlag, 1980). 246 s.

Lokalhistorisk filmvejviser er udgivet med baggrund i den række indsamlingskampagner for gamle billeder og film, der under Danmarks Radios filmarkivar Ole Brages ledelse har fundet sted i 1970'erne. Resultatet har været imponerende. Mere end 1300 film fra århundredskiftet til de seneste år er registreret i ca. 1825 indførsler, idet film fra spredte lokaliteter er optaget alle konstaterede steder. Den generelle indgangskode er Indenrigsministeriets kommunenummerfortegnelse. Desuden er angivet optagelsesår, spilletid, sort/hvid eller farve, eventuel lyd, indholdsreferat samt den ejende institutions eller privatpersons navn. For institutionernes vedkommende er der også en særlig adressefortegnelse. Registeret bag i bogen, der henviser til kommunenummer og årstal, er et kombineret sag- og navneregister, der dog er baseret på de modtagne oplysninger og ikke på redaktørens gennemsyn af hver film – der også tidsmæssigt ville have været umuligt at overkomme.

Bogen påstås at henvende sig til lokalhistorikere, forskere, lærere og foredragsholdere, der ønsker at anvende film til belysning af den nyere historie. Henvendelsen er god nok, men anvendelsen synes mere tvivlsom. Et overvældende antal er – og det er da af sikkerhedsgrunde forståeligt – undtaget fra udlån. Alligevel må det i høj grad anbefales interesserede at stifte bekendtskab med kataloget. Det er en in-

spirerende, tids- og emnemæssig lang vandring i vor egen, vore forældres og bedsteforældres tid, og selv om adskiligt ikke er kommet med, er det alligevel glædeligt, at så mange har sanset at fæstne så meget på den i de første årtier så spændende celluloidstrimmel.

Finn H. Lauridsen

H. P. Clausen og Jørgen Paulsen: *Augustenborgerne. Slægt – Slotte – Skæbne*. (Historisk Samfund for Als og Sundeved, 1980). 350 s. Ill.

Ordet »Augustenborgerne« har ikke nogen god klang i vor historie. Dertil minder det for meget om danskerhad og forræderi. Men en sådan dom er lidt for summarisk. Augustenborgerne repræsenterede mere end dynastiske stridigheder og intriger mod det danske monarki.

Derfor er det en ypperlig idé, det historiske samfund for Als og Sundeved har fået ved at overtale to eksperter som professor H.P. Clausen og museumsdirektør Jørgen Paulsen til at udarbejde dette statelige værk.

Jørgen Paulsen har taget sig af slægten og slottene. Det er blevet en meget fascinerende skildring af denne fyrsteslægt, der tog sin begyndelse i 1651 ved hertug Ernst Günthers ægteskab med prinsesse Augusta af Lyksborg. Slægten uddøde i 1931.

Allerede i det første afsnit møder vi en række repræsentanter – ikke mindst kvindelige – der er værd at stifte bekendtskab med på grund af deres menneskelige egenskaber. Der var således hertuginde Charlotte Amalie Wilhelmine, som i 1762 blev gift med hertug Frederik Christian I (1721-94), med hvem hun levede i et smukt, men kortvarigt ægteskab, da hun døde i 1770 kun 26 år gammel. Hendes mand byggede det prægtige Augustenborg Slot.

en af Sønderjyllands arkitektoniske perler. Slottet blev rammen om et hof, hvor man især dyrkede musikken.

Det var i det hele et kendetegn for Augustenborghoffet, at her levedes et liv præget af tidens højeste kultur – og ikke mindst af dansk kultur. Det hang til dels sammen med, at de to sidste hertuginder mellem 1794 og 1848 var danske. Det gælder Louise Augusta, Frederik VI's søster, der i 1786 blev gift med den senere hertug Frederik Christian II (1765-1814). Og det gælder Louise Sophie, født komtesse Daneskiold-Samsøe, der i 1820 blev gift med hertug Christian August (1798-1869). Men det må understreges, at de to hertuger også var præget af dansk kultur og beherskede dansk i skrift og tale. Det gjaldt især Christian August.

Mange af de store navne i den danske litterære guldalder fra Baggesen til H.C. Andersen har været gæster på Augustenborg Slot og givet deres bidrag til aftenunderholdningen. Der har hvilet en særlig glans over dette lille sønderjyske kulturcenter.

Det er godt, at Jørgen Paulsen har fået alt dette med og heller ikke har glemt hertugernes indsats som gods-ejere. Thi den positive side af augustenborgernes liv bør ikke glemmes, når dansk historie skal skrives.

Bagsiden af medaljen var de dynastiske og politiske stridigheder, der begyndte i slutningen af det 18. århundrede. Dem har H.P. Clausen taget sig af, og det er blevet til en velskreven og tillige meget klar fremstilling af de udviklede begivenheder.

Striden mellem hertugslægten og det danske kongehus beroede på, at augustenborgerne ikke blot ville hævde en arveret til Slesvig og Holsten, men også til kongeriget. Det sidste blev dog ikke sagt åbent, skønt formålet med ægteskabet mellem Louise Augusta og Frederik Christian netop havde været

at sikre denne mulighed. Men den senere Christian VIII's fødsel i 1786 og sønnen prins Frederiks (VII) i 1808 gjorde foreløbig dette spørgsmål uaktuelt.

Hertugerne koncentrerede derfor deres anstrengelser omkring arveretten til hertugdømmerne. Men her spillede skæbnen eller rettere tiden dem et slemt puds. Clausen fremhæver med rette, at augustenborgernes bevisførelse hovedsagelig støttede sig til fyrstretlige argumenter, skønt det nu var de politiske, der var afgørende.

Hvis arvestriden havde fundet sted 100, ja bare 50 år tidligere og på de samme betingelser, så er det ikke utænkeligt, at augustenborgerne havde fået ret. På dette tidspunkt tog man endnu de dynastiske argumenter helt alvorligt og lod sig ikke distrahere af nationale problemer. Men tiden var blevet en anden. Nationalismen havde vist sin formidable styrke. Den virkelige strid stod nu mellem dansk og tysk, og i denne kamp tabte augustenborgerne, skønt de forsøgte at alliere sig med den slesvig-holstenske bevægelse, hvor de i virkeligheden ikke hørte hjemme.

Deres uansvarlige og uforsvarlige optræden i marts 1848 gjorde det nemt for den danske regering at stemple dem som foragtelige landsforrædere og sætte dem ud af spillet. Det skete formelt ved den nye tronfølgerlov af 1852, som de europæiske magter godkendte. Tolv år senere behøvede Bismarck blot at holde sig til den, så havde også Preussen vendt augustenborgerne ryggen. Nederlaget var totalt.

Det er som sagt to glimrende fremstillinger, vi har fået i denne bog, der tillige prydes af et storartet billedmateriale. Men netop fordi det er et værk af kvalitet, må man undres over, at forfatterne har udeladt noteapparatet. De hævder i indledningen, at det skyldes

ønsket om »ikke at tynde fremstillingen«. Hertil er at sige, at samles noterne bag i bogen, så tynger de ikke. Læsere, der ikke er interesseret i dette noteapparat, kan jo springe det over. Men udelades noterne, savnes de smerteligt af de læsere, der gerne vil trænge dybere ind i bogens problemer.

Viggo Sjøqvist

Kim Salomon: *Konflikt i grænseland. Sociale og nationale modsætninger i Sønderjylland 1920-33*. (Gyldendal, 1980). 234 s.

I en årrække er der ved universitetet i Lund blevet forsket i mindretals- og grænseproblemer i europæisk og global sammenhæng. Af særlig interesse for det slesvigske område har været Sven Tägils undersøgelse *Deutschland und die deutsche Minderheit in Nord-schleswig* (1970), der skildrede mindretallets forbindelser med de rigstyske organisationer i den nazistiske tid frem til 1939. Kim Salomons bog, der er blevet forsvaret som disputats i Lund, er også blevet til i sammenhæng med det svenske grænseforskningsprojekt, men er ikke nogen pendant til Tägils arbejde, selv om den også behandler mindretallets forhold til Tyskland. Som det fremgår af undertitlen, har den primært et andet og mere omfattende sigte, som forfatteren prøver at forklare i indledningen.

Den centrale problemstilling skal være: »Hvorfor eksisterede der en grænsekonflikt i Nordslesvig efter 1920, og hvorfor ændrede denne konflikt intensitet på visse tidspunkter?« Det skal også undersøges, hvorfor aktørerne handlede, som de gjorde. Endelig vil forfatteren beskæftige sig med, om den nationale konflikt var økonomisk og socialt betinget, samt i almindelighed bidrage med ny viden.

Hans afsluttende konklusion siger imidlertid ikke noget nyt. Modsætningen dansk/tysk var efter 1920 ikke socialt betinget i Nordslesvig, således som man til dels kan sige, den var før 1864. Det var allerede i fremmedherredømmets tid blevet en konflikt, hvori »borgerskabet« på begge sider var førende. De former, som konflikten ytrede sig under, var imidlertid i høj grad bestemt af de økonomiske forhold i 1920'erne, særlig af krisen i landbruget.

Stoffet er organiseret i seks emneafgrænsede hovedkapitler, hvor der lægges en række tværsnit gennem perioden 1920-30; trods titlen beskæftiger bogen sig nemlig næsten ikke med tiden 1930-33. Kapitlerne handler om indstillingen til grænsen, politisk organisering, kulturel virksomhed, landbrugspolitik og jordkamp, handels- og industripolitisk udvikling samt om de politiske protestbevægelser. Hensigten er at føre den politiske udvikling frem til 1933; men det sker kun for »bevægelsernes« vedkommende, hvilket for de seneste år vil sige kun LS-bevægelsen. De politiske partiers og mindretallets reaktioner på den fremvoksende nazisme syd for grænsen behandles således ikke, selv om dette fænomen også kom til at præge grænsekonflikten, og kapitlet om den politiske organisering i almindelighed fører nærmest ikke ud over 1925. Bogen indeholder en del nye enkeltoplysninger, idet forfatteren har nydt godt af en omfattende kildeadgang. Men den emnemæssige opdeling i fremstillingen betyder, at den indre sammenhæng ofte går tabt.

Parternes reaktioner på ét område vil sikkert ofte kunne ses som en konsekvens af erfaringerne på et andet. Således kan parternes politik f.eks. i skolespørgsmål og i jordkampen næppe forstås, når de behandles isoleret fra den politiske udvikling. Et eksem-